

Nederlands Forensisch Instituut
Ministerie van Justitie en Veiligheid

> Retouradres Postbus 24044 2490 AA Den Haag

Directie Wetgeving en Juridische zaken

postbus 20301
2500 EH Den Haag

Laan van Ypenburg 6
2497 GB Den Haag
Postbus 24044
2490 AA Den Haag
www.forensischinstituut.nl

Contactpersoon
Juridische zaken

Ons kenmerk

Datum 9 juni 2023

Onderwerp Reactie NFI op consultatie conceptwetsvoorstel Wijziging van de Wet
DNA-onderzoek bij veroordeelden en WvSv

Geachte [REDACTED],

Allereerst wil ik mijn complimenten uitspreken over de snelheid en gedegenheid waarmee dit conceptwetsvoorstel tot stand is gekomen. Daarnaast wil ik u hartelijk bedanken dat u het NFI, als niet gebruikelijk adviesorgaan, in de gelegenheid heeft gesteld om op het conceptwetsvoorstel te reageren nu het NFI direct in haar werkzaamheden wordt geraakt door het wetsvoorstel. Van deze gelegenheid willen wij graag gebruik maken.

Hoewel het NFI nog niet formeel is aangewezen als beheerorganisatie DNA-C, geeft het ons vertrouwen dat u hier in het conceptwetsvoorstel al op anticipeert. Het NFI werkt er hard aan deze taak naar haar beste kunnen mogelijk te maken. In deze brief zullen we kort een aantal punten van zorg uiten die binnen het NFI leven m.b.t. het conceptwetsvoorstel Wijziging van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden en het Wetboek van Strafvordering en de daarbij horende Memorie van Toelichting (verder MvT). Voor een nadere uitwerking van deze punten van zorg, verwijs ik u naar de aan deze brief gehechte bijlage.

Met betrekking tot het deel van de wijziging dat ziet op de wijziging van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden is ons grootste punt van zorg momenteel dat de conceptwet en vooral de concept MvT al erg gericht zijn op veronderstelde zekerheden waarover in de praktijk nog geen besluiten zijn genomen. Zoals gezegd, wordt uitgegaan van een aantal uitgangspunten die formeel nog niet vaststaan. Groter punt van zorg is echter dat ook inhoudelijk wordt ingegaan op diverse technische uitvoeringspunten (p. 13, 3^e alinea over de 'chain of custody' en p. 14/15, over de inrichting van de administraties). Hoewel de besprekingen die nu plaatsvinden, in lijn zijn met hetgeen is opgenomen in de MvT, wordt nog gewerkt aan de uitvoeringstoets en is er nog geen ketenontwerp. Het is niet ondenkbaar dat een in de MvT genoemde organisatie bij uitwerking van het ontwerp toch niet de aangewezen organisatie blijkt te zijn of dat een technisch andere oplossing in de praktijk beter zal werken dan nu wordt voorzien. Door deze punten m.b.t. de feitelijke uitvoering in de MvT op te nemen, worden de mogelijkheden om tot een zo functioneel en praktisch mogelijk ketenontwerp te komen, mogelijk beperkt. Gelet op de strakke planning die de wetgever voor ogen heeft met dit wetgevingsproces, acht het NFI het aangewezen, om in de MvT wel de vereiste

kaders op te nemen, maar deze nog niet technisch in te vullen, om mogelijke beperkingen in het ontwerpproces te voorkomen.

Datum

9 juni 2023

Ons kenmerk

Ook ten aanzien van de voorgenomen wijzigingen met betrekking tot het Wetboek van Strafvordering en dan meer in het bijzonder het verwerken van Y-chromosomale profielen, ziet het NFI grote consequenties voor haar huidige werkproces. Hierbij wordt het opgestelde DNA-profiel nog teveel verward met het doel van het uit te voeren DNA-onderzoek. Daar komt bij dat het NFI, in opdracht van het OM, bezig is met diverse projecten op het gebied van Y-chromosomale profielen. De huidige formuleringen in de MvT kan tot gevolg hebben, dat DNA-profielen uit de DNA-databank moeten worden verwijderd en dat kan verstrekkingen gevolgen hebben voor het strafproces. Wij willen in ieder geval benadrukken dat het harde (juridische) onderscheid dat nu in de MvT lijkt te worden gemaakt tussen de diverse DNA-profielen (bijvoorbeeld profielen afkomstig uit het klassieke DNA-onderzoek in vergelijking met de profielen afkomstig uit het Y-chromosomale onderzoek), niet overeenkomt met de technische werkelijkheid, waarbij het opstellen van het DNA-profiel slechts een eerste stap is in het onderzoek. Voor welk doel (verwantschapsonderzoek en/of klassiek vergelijkend DNA-onderzoek) dat DNA-profiel vervolgens gebruikt gaat worden is afhankelijk van de opdracht van de officier van justitie of de rechter-commissaris. De deskundigen van het NFI zijn graag bereid hierover een meer technische uitleg te geven.

Nu de wetswijziging ook wijziging van het huidige Wetboek van Strafvordering tot gevolg heeft, vraagt het NFI zich af of en zo ja hoe deze wijzigingen, voor zover relevant, in het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering zullen worden geïmplementeerd. Het NFI wil graag betrokken blijven bij dat proces nu ook daar mogelijke gevolgen voor de werkzaamheden van het NFI denkbaar zijn.

Tot slot wil ik opmerken dat de door het NFI geuite punten van zorg op punten uiterst technische materie betreffen. De deskundigen en juristen van het NFI zijn uiteraard bereid om hierover nadere uitleg te geven of een gewijzigde tekst collegiaal mee te lezen, mocht daar behoefte aan zijn.

Namens het NFI wens ik u en uw team een voorspoedig verloop van dit wetgevingsproces toe.

Hoogachtend,

Algemeen directeur NFI en Directeur Wetenschap en Technologie NFI

Inhoudelijke reactie van het NFI op het Conceptwetsvoorstel Wijziging van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden en Wetboek van Strafvordering

De wijziging van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden en het Wetboek van Strafvordering (verder Sv) ziet, zoals de titel al aangeeft, primair op de introductie van het conservatoir afnemen van celmateriaal van verdachten. Naar het zich nu laat aanzien, gaat het NFI een rol spelen in het beheer van het afgenomen celmateriaal. Bij de uitwerking van alle processen die hierbij een rol gaan spelen, is het NFI nauw betrokken. Zoals in de brief reeds is aangegeven, kunnen in de Memorie van Toelichting (verder ook MvT) gegeven uitwerkingen, mogelijk nog gevolgen hebben voor de nog uit te werken processen. Ook de wijzigingen die zien op het DNA-onderzoek hebben consequenties voor het werk van het NFI.

In deze bijlage zullen we input geven op het wetsvoorstel en waar mogelijk de in onze ogen ongewenste consequenties voor het NFI schetsen. Hierbij zullen we aansluiten bij de opbouw van de Memorie van Toelichting door eerst in te gaan op de tekst van het algemene deel van de MvT en daarna de zorgen van het NFI per artikel (wetstekst en artikelsgewijze toelichting) bespreken.

Opmerkingen m.b.t. het algemene deel

Technische uitwerking van nog niet geformaliseerde plannen

Zoals in de brief al werd aangegeven, worden in de MvT technische processen uitgeschreven waarvan nog niet vast staat dat deze in praktijk zo zullen worden uitgewerkt. Het NFI begrijpt dat de MvT geschreven is met het oog op de toekomst en dat er kaders moeten worden gesteld waarbinnen deze uitwerking moet plaatsvinden. Dat het NFI formeel nog niet is aangewezen als beheerorganisatie, maar daar in de tekst van de MvT wel vanuit wordt gegaan, lijkt gelet op de status van het proces van aanwijzing logisch, al bestaat er natuurlijk altijd een (hele kleine) kans dat er toch voor een andere beheerorganisatie wordt gekozen. Door de huidige manier van formuleren, wordt echter al veel vastgelegd over de praktische invulling van onderwerpen die nog besproken worden in het kader van de uitvoeringstoets en het ketenontwerp. Dat is volgens het NFI wel bezwaarlijk.

Het grootste punt van bezwaar is voor het NFI dat inhoudelijk wordt ingegaan op de uitwerking van de administraties. Dat is bijvoorbeeld het geval op p. 13 in alinea 3 vanaf 'De juridische titel om het celmateriaal ... tot ... van toepassing kunnen zijn.' en op p. 14 vanaf de laatste alinea vanaf 'de in de DNA-Databank opgenomen monsters celmateriaal' tot aan het einde van deze paragraaf op pagina 15.

Er wordt gesproken over de nog te ontwikkelen cel- en claimadministratie (moet gelet op de rest van de tekst zijn celmateriaal- en claimadministratie). Hiervoor zal worden aangesloten bij de bestaande architectuur van de strafrechtketen en de daarin geldende principes. De tekst valt zo te interpreteren dat het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken ten behoeve hiervan zal worden gewijzigd en dat dit mogelijk ook gevolgen heeft voor het door het NFI beheerde centrale bestand. Hoe de diverse systemen zich tot elkaar gaan verhouden, welke informatie in welk systeem moet worden verwerkt en of bestaande systemen worden vervangen of worden gekoppeld, moet nog blijken uit het ketenontwerp. Toch eindigt de paragraaf met de opmerking dat Justid een centrale rol krijgt in het beheer van 'de administraties', maar omdat het ketenontwerp nog niet af is, kan een besluit daarover op dit moment nog niet genomen worden. Het is voor het NFI op basis van deze tekst niet duidelijk of de functie van het centrale bestand wordt gewijzigd of wordt vervangen door de celmateriaaladministratie en welke rol het NFI houdt in het beheer van deze organisatie. Het centrale

bestand en de celmateriaaladministratie kunnen niet gelijk worden gesteld, nu het centrale bestand informatie bevat over alle verwerkte DNA-profielen van personen en sporen en de celmateriaaladministratie alleen dient voor het beheer van het celmateriaal van personen. Of de aangewezen plek van de celmateriaaladministratie en het centrale bestand daarmee ook bij Justid ligt, is onderdeel van de discussies over het ketenontwerp.

Deze vrij concrete nadere omschrijving is voor het wetsvoorstel niet relevant, maar kan bij de uitwerking van het ketenontwerp (zeer) beperkend werken. De vraag is of dit gewenst is of dat het beter is om het achterwege te laten.

Eenmalige celmateriaalafname¹/voorkeur voor wangslijmafname en uitzonderingen²

Het uitgangspunt van de nieuwe wet zal zijn dat van elke verdachte of veroordeelde slechts éénmaal celmateriaal zal worden afgenomen. Een systeem met eenmalige celmateriaalafname heeft als voordelen dat de inbreuk op de lichamelijke integriteit en de privacy wordt beperkt en de foutgevoeligheid die ontstaat met meerdere monsters wordt beperkt. Uit de toelichting³ blijkt voorts, dat één van de overwegingen om het derde lid van de artikelen 151b en 195d Sv te wijzigen, grondslag vindt in de wens om de voorkeur om wangslijmvlies af te nemen uit de wet te halen. Middels een meer getrapte regeling, kan die voorkeur voor wangslijmafname bij AMvB worden geregeld. Het NFI ziet in beginsel geen bezwaar tegen eenmalige afname en deze getrapte regeling, maar wenst daarover nog wel de volgende opmerkingen te maken.

Over de getrapte regeling wordt in de MvT⁴ opgemerkt dat de wet (onder andere) zo wordt gewijzigd omdat dan bij AMvB eveneens kan worden bepaald dat bij eenenige twee- of meerlingen in plaats van wangslijm primair bloed zal worden afgenomen. Waar op p. 2 nog wordt gesproken over ‘nader te bepalen gevallen’, wordt die beperking elders niet meer gemaakt. Hoewel het streven van de wetgever is, om zo min mogelijk inbreuk te maken op de lichamelijke integriteit van de verdachte door slechts eenmalig materiaal af te nemen, wordt met de afname van bloed een veel verdergaande inbreuk op het lichaam gemaakt dan bij wangslijm. Daarbij vergt het afnemen van bloed extra inspanning voor de opsporing, omdat deze afname enkel door een arts/verpleegkundige kan worden verricht. Daar komt bij dat het ten tijde van de afname van celmateriaal van een eenenige twee/meerling niet altijd duidelijk is of de vraag zich gaat voordoen van welke tweelingbroer/zus een spoor afkomstig kan zijn. Indien reeds op voorhand vast staat dat de meerling-verdachte mogelijk naar zijn eenenige broer(s)/zus(sen) gaat verwijzen, is er belang bij om bloed af te nemen (zoals nu in de MvT wordt geschetst), in andere gevallen kan worden volstaan met wangslijm. Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat voor niet-identieke twee- en meerlingen geldt dat zij verschillende DNA-profielen hebben en er dus geen noodzaak is om van hen bloed af te nemen. Vanuit een opsporingsoogpunt gezien is het dus niet nodig om in alle gevallen bij meerlingen primair bloed af te nemen. In de meeste gevallen zal kunnen worden volstaan met afname van wangslijm voor DNA-onderzoek. Pas in specifieke gevallen zal bloed nodig zijn voor het verrichten van het gewenste en meer specialistische DNA-onderzoek waarin kan worden aangeduid welke meerling donor is van het aangetroffen spoor. De noodzaak om van elke eenenige meerling bloed af te nemen, ontbreekt dus volgens het NFI. Als het uitgangspunt wordt dat ook van

¹ MvT, p. 12 ev.

² MvT, p. 21 ev.

³ MvT, p. 33.

⁴ MvT, p. 2, 21/22 en 33.

tweelingen in eerste instantie ‘gewoon’ wangslim wordt afgenomen, dan is wel van belang dat het wettelijk mogelijk is om een tweede, verplichte afname te bevelen, mocht dat in het belang van het onderzoek zijn.

Hoewel in de MvT enkel wordt gesproken over afname van specifiek bloed bij eenenige twee- en meerlingen, zijn er ook andere voorbeelden denkbaar waarin het wenselijk kan zijn een specifiek soort celmateriaal af te nemen. Er zijn namelijk ook voorbeelden van 1 persoon die (vermoedelijk) twee DNA-profielen draagt. Voorbeelden hiervan zijn personen die een stamceltransplantatie hebben gehad⁵ of mensen met chimerisme (meer-eiige eenlingen) of mozaïcisme (door kopieerfoutjes ontstaan genetische verschillen tussen cellen). In die gevallen kunnen personen van wie op basis van wangslim een DNA-profiel is opgemaakt, in andere delen van hun lichaam (bijvoorbeeld bloed, haar of spermacellen) een ander DNA-profiel hebben. Op de plaats delict achtergebleven DNA, hoeft daarmee niet overeen te komen met het DNA-profiel van het wangslim. Ook in dergelijke gevallen kan het dus van belang zijn om, nadat in eerste instantie wangslim is afgenomen, ook een ander type celmateriaal af te nemen. Ter illustratie; het NFI vraagt meerdere malen per jaar om een tweede afname (het gaat dan om een afname van bloed, wangslim én haren) van personen waar een stamceltransplantatie wordt vermoed (doordat een tweede DNA-profiel zichtbaar is in het wangslimmonster).

Hoewel dit belang om nogmaals celmateriaal af te nemen, haaks staat op het uitgangspunt van eenmalige afname uit art. 151ba /195da Sv (nieuw), wordt in de leden twee van beide artikelen een ook voor deze omstandigheden bruikbaar ‘noodventiel’⁶ gecreëerd. Dat lid maakt het immers mogelijk om ‘in het belang van het onderzoek opnieuw celmateriaal van de verdachte’ af te nemen. Uit de MvT⁷ volgt dat enkel in uitzonderlijke situaties, zoals wanneer er gegronde twijfel bestaat aan de gemaakt koppeling met een persoon en spoed, een tweede keer celmateriaal moet worden kunnen afgenomen. De hierboven genoemde uitzonderlijke situaties (meerlingen, drager van dubbel DNA) worden niet in de toelichting genoemd, maar zouden ook een reden kunnen zijn om een tweede maal celmateriaal af te nemen. Die afname zou ook in het belang van het onderzoek zijn.

Gelet op de uitzonderlijke situatie lijkt het wenselijk deze bijzondere gevallen ook in de MvT te noemen als reden om toch een tweede maal celmateriaal af te nemen. Omdat dit uitzonderlijke situaties betreffen, zal het gaan om een relatief beperkt aantal gevallen waarin er een tweede maal celmateriaal zal worden afgenomen.

Gelet op de plaatsing van deze uitzondering, in het artikel dat bepaalt dat conservatoir afgenomen celmateriaal in voorkomende gevallen ook voor klassiek DNA-onderzoek kan worden gebruikt, kan het beeld ontstaan, dat een tweede afname enkel mogelijk is voor klassiek DNA-onderzoek. Of hiervan sprake is, kan uit de toelichting niet worden opgemaakt. Mocht dat het geval zijn, dan moet worden opgemerkt dat DNA-onderzoeken bij meerlingen/eenlingen met meer DNA niet enkel relevant zijn in het kader van klassiek DNA-onderzoek, maar dat een tweede afname mogelijk ook relevant kan zijn

⁵ De stamcellen zorgen voor de productie van de bloedcellen. De bloedcellen van een dergelijk persoon zullen daarmee het DNA van de stamcel donor hebben. Ander celmateriaal (bijv. wangslim/haar) bevat nog wel het DNA van de persoon.

⁶ MvT, p. 13.

⁷ MvT, p. 36.

voor verwantschapsonderzoek en in mindere mate voor onderzoek naar uiterlijk waarneembare kenmerken. Een wijziging zou hier dan geboden zijn.

In dergelijke gevallen zal dus sprake zijn van twee monsters celmateriaal en mogelijk ook twee (al dan niet overeenkomende) DNA-profielen. Opslag van het celmateriaal gebeurt op basis van het unieke aan dat monster gekoppelde Sporen Identificatie Nummer (verder SIN) en zal derhalve niet voor problemen zorgen. De IV moet zo worden ingericht dat deze verwerking ook daadwerkelijk mogelijk is bij de cel- en claimadministratie. Het verwerken van twee DNA-profielen van één persoon in de DNA-databank voor strafzaken gebeurt in uitzonderlijke gevallen ook reeds. Omdat de administratie van de persoonsgegevens en de DNA-profielen gescheiden zijn kunnen er in de DNA-databank meerdere profielen voorkomen die in de administratie van de persoonsgegevens terug te voeren zijn op één persoon. Ook hier worden dus geen problemen mee verwacht.

Procedure bij de afname van het celmateriaal⁸

In deze paragraaf wordt de werkwijze van de huidige DNA-databank omschreven. Daar staat ten onrechte dat er in de DNA-databank monsters celmateriaal zijn opgenomen (p. 14, laatste regel). Deze zin zal dus moeten worden aangepast. Want hoewel het NFI de beschikking heeft over het celmateriaal op basis waarvan het DNA-profiel dat in de DNA-databank is opgenomen is opgemaakt (art. 13 Besluit DNA-onderzoek in strafzaken), zit het celmateriaal zelf niet in de DNA-databank. De DNA-databank bevat enkel het DNA-profiel en het SIN (cf. art. 14 Besluit DNA-onderzoek in strafzaken). Op basis van het centrale bestand is te achterhalen bij welke zaak/verdachte/veroordeelde het SIN en dus het DNA-profiel hoort. De celmateriaalmonsters zijn opgeslagen in een daarvoor geschikte en beveiligde ruimte. Ook voor deze opslag gebeurt de registratie op basis van het SIN. Het celmateriaal blijft beschikbaar zolang het DNA-profiel zich in de DNA-databank bevindt.

In onze opmerking m.b.t. de technische uitwerking, wordt ook een opmerking gemaakt over de in deze paragraaf opgenomen tekst m.b.t. de diverse administraties.

Grondslag voor verwerking DNA-profielen die bij DNA-verwantschapsonderzoek zijn bepaald

Het NFI juicht het toe dat er een wettelijke grondslag komt voor de verwerking van de in het kader van het DNA-verwantschapsonderzoek opgestelde DNA-profielen, ongeacht of dit autosomale, Y-chromosomale of mitochondriale DNA-profielen betreft. Ten aanzien van de algemene toelichting hieromtrent, zijn echter nog wel wat (technische) opmerkingen te plaatsen.

De wet- en regelgeving spreken van ‘het DNA-profiel’ zonder daarbij aan te duiden of de voor dat profiel gebruikte kenmerken afkomstig zijn van autosomale-, X- of Y-chromosomen of uit het mitochondriale DNA. Ook spreekt de wetgeving bewust⁹ niet over specifieke technieken waarmee DNA-profielen vervaardigd worden. Bij het huidige forensische DNA-onderzoek worden DNA-profielen gemaakt op basis van STRs, SNPs en sequenties. Van belang is om scherp te houden dat al deze soorten DNA-profielen gebruikt kunnen worden bij klassiek DNA-onderzoek, verwantschapsonderzoek én onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken. Op dit gebied staan er in de concepttekst een aantal punten die verduidelijkt kunnen worden of onjuist zijn. De volgende formuleringen in de

⁸ MvT, p. 14 ev.

⁹ MvT, p. 24; de wetgever heeft voor ogen om de wetstekst techniekonafhankelijk te formuleren.

toelichting zijn onjuist en/of hebben voor het NFI grote consequenties als deze gehandhaafd blijven en daarom is het in de visie van het NFI noodzakelijk om deze aan te passen:

- *‘Het is ook, anders dan voornoemde onderzoekers hebben voorgesteld, niet de bedoeling dat deze wijziging regelt dat in het kader van een klassiek DNA-onderzoek standaard ook het Y-chromosomale kenmerk van DNA-profielen wordt bepaald.’¹⁰*
- *‘Omdat het Y-chromosomale kenmerk alleen kan worden gebruikt voor het vaststellen van verwantschap, en niet op zichzelf uitsluitel geeft over het bestaan van een exacte match tussen twee DNA-profielen, is het juridisch niet juist om in de context van het klassieke DNA-onderzoek wettelijk te bepalen dat standaard ook het Y-chromosomale kenmerk wordt bepaald. Hetzelfde geldt voor het zogenoemde mitochondriale kenmerk van het DNA-profiel, aan de hand waarvan familiebanden tussen enerzijds moeders en kinderen en anderzijds broers en zussen kunnen worden vastgesteld.’¹¹*
- *‘Klassiek DNA-onderzoek mag dus niet zijn gericht op het verkrijgen van informatie die voor de profielvergelijking niet direct van belang is, zoals het vaststellen van verwantschap.’¹²*
- *‘DNA-profielen met Y-chromosomale kenmerken zullen, voor zover zij worden bepaald in de context van een DNA-verwantschapsonderzoek, pas in de DNA-databank kunnen worden opgeslagen na inwerkingtreding van de aangekondigde wetswijziging.’¹³*

Hierna zullen we uitleggen waarom deze formuleringen volgens het NFI technisch niet juist zijn. We realiseren ons terdege dat het technisch ingewikkelde materie is. De deskundigen van het NFI zijn uiteraard bereid vragen te beantwoorden en onduidelijkheden nader toe te lichten. Daarbij zal uit het navolgende blijken dat de termen ‘DNA-profiel’ en ‘DNA-kenmerk(en)’ niet identiek en inwisselbaar zijn, terwijl ze in de MvT wel zo lijken te worden gebruikt. In de MvT dient derhalve kritisch te worden gekeken naar het gebruik van de juiste termen.¹⁴

De paragraaf ‘Grondslag voor verwerking DNA-profielen die bij DNA-verwantschapsonderzoek zijn bepaald’ begint met een samenvatting van het evaluatieonderzoek naar DNA-verwantschapsonderzoek. Het rapport over dit onderzoek dateert van maart 2019 en het verrichte onderzoek derhalve van daarvoor. Nu het DNA-onderzoek volop in ontwikkeling is, vraagt de huidige stand van zaken enige technische aanvulling op de uitkomsten van dit onderzoek. Zo wordt geschreven dat een knelpunt is dat in de DNA-databank opgeslagen ‘DNA-profielen niet standaard Y-chromosomale kenmerken bevatten’. Hoewel dat ten tijde van het schrijven van het rapport waarschijnlijk juist was, is er sinds medio 2018 sprake van dat deze DNA-profielen wel standaard een of meerdere Y-chromosomale kenmerken bevatten.

Dit verschil komt voort uit de ontwikkeling van de techniek. Dat zit als volgt. De DNA-profielen die in het algemeen worden gebruikt voor de opsporing, maken gebruik van zogenaamde short tandem repeats (STRs); er wordt gekeken naar het aantal herhalingen van een specifieke nucleotidenvolgorde op speciaal hiervoor geselecteerde plaatsen (loci). Deze loci liggen verspreid op de chromosomen of

¹⁰ MvT, p. 24.

¹¹ MvT, p. 24.

¹² MvT, p. 24.

¹³ MvT, p. 25.

¹⁴ Bijvoorbeeld in de tweede alinea van deze paragraaf wordt driemaal gesproken over ‘DNA-kenmerken’ (in de zin voorafgaand aan voetnoot 54 en twee keer in de laatste zin). Gelet op de tekst wordt hier in alle drie gevallen het DNA-profiel bedoeld.

(in geval van een X- of Y-chromosomaal DNA-profiel) het X- of Y-chromosoom. Elk van deze loci levert dus een of twee kenmerken op, in de vorm van een cijfer dat staat voor het aantal herhalingen. Voor het verrichten van DNA-onderzoek kan gebruik worden gemaakt van verschillende DNA-kits van verschillende fabrikanten. De kit bepaalt van welke loci DNA-kenmerken worden bepaald en dus welke worden opgenomen in het DNA-profiel. Om DNA-profielen die met verschillende kits zijn vervaardigd te kunnen vergelijken bevatten alle kits een groot aantal dezelfde loci. Sommige kits bepalen echter het aantal herhalingen op een aantal extra loci.

Elk DNA-laboratorium mag kiezen welke kit zij gebruiken voor het verrichten van DNA-onderzoek. De profielen van de laboratoria zijn onderling dus wel goed te vergelijken, maar hebben door de gekozen kits mogelijk niet allemaal de kenmerken van alle extra onderzochte loci.

Al sinds 2018 bevat een door het NFI opgemaakt in de DNA-databank op te nemen DNA-profiel standaard het Amelogenine-locus (geslachtskenmerk) en daarnaast ook drie Y-chromosomale STR DNA-kenmerken. Deze Y-chromosomale kenmerken zijn behulpzaam op het moment dat er sprake is van een mengprofiel. Het aantal mannelijke donoren in een dergelijk profiel kan met behulp van deze Y-chromosomale kenmerken beter worden ingeschat. Met de kit die TMFI gebruikt voor het opmaken van DNA-profielen van referentiemateriaal wordt naast het Amelogenine-locus één Y-chromosomaal STR kenmerk gegenereerd.

In het belang van het strafrechtelijke onderzoek wordt bij ‘klassiek DNA-onderzoek’ dus ook nu al standaard een aantal Y-chromosomale kenmerken bepaald. Voor zowel klassiek DNA-onderzoek als verwantschapsonderzoek is het echter wenselijk dat bij het bepalen van een referentieprofiel standaard ook het Y-chromosomale DNA-profiel (momenteel met 23 kenmerken) wordt bepaald.

Klassiek DNA-onderzoek en verwantschapsonderzoek kunnen ook niet worden gezien als twee losstaande typen onderzoek waarvoor hele andere informatie uit het DNA wordt gebruikt. In praktijk wordt de bulk van het verwantschapsonderzoek uitgevoerd met autosomale profielen die in het kader van klassiek onderzoek zijn verkregen. Daarnaast worden Y-chromosomale profielen gebruikt voor klassiek DNA-onderzoek, bijvoorbeeld bij onderzoek van lichaamsbemonsteringen van vrouwelijke slachtoffers van zeden- en geweldsdelicten. Daarom is de stelling ‘Klassiek DNA-onderzoek mag dus niet zijn gericht op het verkrijgen van informatie die voor de profielvergelijking niet direct van belang is, zoals het vaststellen van verwantschap’ ook onjuist.

Ook nu al worden er als het gelet op de onderzoeksvraag relevant is, Y-chromosomale DNA-profielen opgemaakt voor klassiek DNA-onderzoek. Op p. 23 wordt in de eerste volzin van de tweede alinea opgemerkt dat dit enkel in het kader van zedenzaken gebeurt. Hierover moet worden opgemerkt dat ook bij bijvoorbeeld onderzoek van onder de nagels veiliggesteld materiaal in andere typen zaken (bijvoorbeeld zware mishandelingen) een Y-chromosomaal DNA-profiel relevant kan zijn in het klassieke DNA-onderzoek.¹⁵ Uit de MvT blijkt voorts dat uit wordt gegaan van een onjuiste veronderstelling met betrekking tot de relevantie van Y-chromosomale DNA-profielen bij klassiek DNA-onderzoek. Deze profielen kunnen wel degelijk worden gebruikt voor één op één vergelijkingen (dus klassiek DNA-onderzoek) met hoge bewijskracht. Door bij het opmaken referentieprofielen standaard

¹⁵ Een bekend voorbeeld is de Deventer moordzaak. Y-chromosomaal DNA van Louwes werd aangetroffen onder de nagels van de weduwe.

ook 23 Y-chromosomale kenmerken te bepalen, zullen Y-chromosomale DNA-profielen meteen beschikbaar zijn in nieuwe (zeden)zaken die daardoor sneller kunnen worden afgehandeld.

Gelet op het voorgaande is het in het kader van klassiek DNA-onderzoek dus relevant om te beschikken over Y-chromosomale DNA-profielen. De relevantie ervan voor verwantschapsonderzoek, blijkt reeds uit de MVT. Hoe de typen DNA-onderzoek zich tot verwantschapsonderzoek verhouden, wat het belang is van standaard opmaken van Y-chromosomale DNA-profielen en wat mogelijk gevolgen zijn van de huidige tekst, wil het NFI hier ook graag benadrukken.

Het NFI voert met grote regelmaat, in opdracht van de OvJ of de RC, verwantschapsonderzoeken uit. Een veelgebruikte werkwijze voor verwantschapsonderzoek is om de in de DNA-databank opgenomen profielen te vergelijken. Voor 120.000 van de 380.000 in de DNA databank opgenomen personen zijn op dit moment naast het standaard autosomale profiel ook drie Y-chromosomale kenmerken opgenomen. Van 15.000 mannen is ook een uitgebreid Y-profiel opgenomen met 17-23 kenmerken. Dit verwantschapsonderzoek houdt dus veelal in dat autosomale DNA-profielen met elkaar worden vergeleken. Als autosomale DNA-profielen veel overeenkomende kenmerken hebben, kan dat wijzen op een verwantschap of toeval zijn. Aan de hand van Y-chromosomale DNA-profielen, die onveranderd van vader op zoon worden doorgegeven, kan echter met meer zekerheid een verwantschap tussen mannen worden vastgesteld. Het is voor de vaststelling van die verwantschap van belang om over 23 of meer Y-chromosomale DNA-kenmerken te beschikken. Daarom worden de profielen van personen die sterke overeenkomsten vertonen met het DNA-profiel van een spoor maar waarvan nog geen Y-chromosomaal DNA-profiel bekend is, uitgebreid met Y-chromosomale kenmerken. Komende de 23 Y-chromosomale kenmerken van twee donoren overeen, dan weten we dat het een verwant in mannelijke lijn kan zijn. Zijn er verschillen, dan was de overeenkomst een toevalstreffer. Ook in het kader van verwantschapsonderzoek is het daarom relevant dat de onderzochte DNA-profielen standaard uitgebreid worden tot 23 Y-chromosomale DNA-kenmerken.

Een wens van de keten is om de mogelijkheden van verwantschapsonderzoek voor de opsporing te versterken en meer in te zetten. Kennis over verwantschap tussen sporen en verdachten/veroordeelden is namelijk belangrijk in de opsporing bij ondermijnende, georganiseerde criminaliteit. Standaard Y-profilering en het updaten van de in de DNA-databank verwerkte profielen met meer Y-chromosomale kenmerken, zal de opsporing dan ook versterken.

Uit voorgaande blijkt het belang van standaard Y-profilering voor de opsporing van (ernstige) strafbare feiten. In afgelopen 10 jaar zijn er van meer dan 15.000 mannen Y-chromosomale DNA-profielen opgemaakt en in de DNA-databank opgenomen. Deze profielen zijn opgemaakt in het kader van zowel klassiek als verwantschapsonderzoek.

Dat ook de Y-chromosomale DNA-profielen die in het kader van verwantschapsonderzoek zijn opgemaakt, in de DNA-databank kunnen worden verwerkt, is gebaseerd op het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. Een deskundige van het NFI krijgt de opdracht om verwantschapsonderzoek te verrichten. Zoals uit het voorgaande blijkt, vereist dit onderzoek in de meeste gevallen dus dat een reeds beschikbaar profiel technisch wordt uitgebreid, om antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen geven. De directeur van het NFI heeft de bevoegdheid om profielen opnieuw te bepalen op basis van art. 14, lid 5 van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. Gelet op de plaatsing van dit lid in het DNA-besluit is er volgens het NFI dus al een grondslag om de in de context van een DNA-verwantschapsonderzoek verkregen Y-chromosomaal DNA-profiel in de DNA-databank te verwerken.

De expliciete opname van deze mogelijkheid in art. 151da lid 4 en 195g lid 4 Sv (nieuw) biedt hiertoe verduidelijking. Ook voor de gevallen waarin voor het verwantschapsonderzoek celmateriaal wordt afgenomen en er een reden blijkt om het verkregen profiel op te nemen in de DNA-databank, bieden deze bepalingen uitkomst. Door op te nemen dat dit pas mogelijk is na inwerkingtreding van de aangekondigde wetswijziging, zou gesteld kunnen worden dat de grondslag van de huidige verwerking komt te vervallen.

Deze opmerking zou in dat geval tot gevolg hebben dat de in het kader van verwantschapsonderzoek opnieuw bepaalde DNA-profielen weer uit de DNA-databank moeten worden gehaald. Verwijdering van de profielen die in het kader van verwantschapsonderzoek zijn opgehaald, zou inhouden dat van elk van deze 12.000 profielen handmatig moet worden nagegaan in het kader van wat voor soort onderzoek het profiel is opgehaald om te kunnen bepalen of het profiel rechtmatig is opgenomen of moet worden verwijderd. Deze actie zal enorm veel tijd en menskracht kosten. Daarbij kunnen deze te vernietigde profielen niet meer bijdragen aan het strafrechtelijk onderzoek.

Tot slot wenst het NFI nog in te gaan op de opmerking die wordt gemaakt over de capaciteit. Er is binnen het NFI ruime expertise met het analyseren en interpreteren van Y-chromosomale profielen. De capaciteit van de robotsystemen die bij het NFI beschikbaar zijn, is ruim voldoende, om standaard bij het genereren van een autosomaal referentieprofiel gelijk ook een Y-chromosomaal DNA-profiel op te stellen. Voor het standaard Y-profileren en het updaten zou er wel extra personele inzet nodig zijn ter voorbereiding, aansturing systemen en profiel analyse. Daarom is per 2023 in opdracht van het OM een project gestart dat gefinancierd wordt met ondermijningsgelden. Dit project houdt in dat wanneer van een mannelijke donor een autosomaal referentie profiel wordt gegenereerd door het NFI, ook standaard een Y-chromosomaal profiel wordt gemaakt. Het gaat jaarlijks om ongeveer 17.500 profielen. Tevens zullen elk jaar van een evenredig aantal afnamekaartjes uit de periode 2018-2022 Y-chromosomale updates worden uitgevoerd zodat de kracht van Y-chromosomale DNA-profielen bij zowel klassiek DNA-onderzoek als verwantschapsonderzoek in de opsporing veel meer benut kan worden.

Inwerkingtreding

Op p. 26 van de MvT wordt een korte duiding gegeven over de inwerkingtreding van deze wet. Duidelijk is dat personen die voor inwerkingtreding reeds voor onderzoek werden opgehouden/in verzekering waren gesteld, maar die na inwerkingtreding worden heengezonden conservatoir celmateriaal moeten afstaan. Er wordt een uitzondering gemaakt voor verdachten die zijn aangehouden voorafgaand aan de datum van inwerkingtreding. Wat met ‘aangehouden’ wordt bedoeld, is echter niet duidelijk. Ook een verdachte die voor onderzoek wordt opgehouden of in verzekering is gesteld, is immers een aangehouden verdachte. Beter zou zijn om ‘aangehouden’ te vervangen door bijvoorbeeld ‘voorlopig gehecht’.

Artikelsgewijze opmerkingen

Artikel 1 onder A

In artikel 1 Wet DNA-onderzoek veroordeelden wordt nog verwezen naar het vanaf 1 januari 2020 vervallen artikel 37 Sr. Zoals afgesproken, heeft het team van de DNA-databank gekeken of er nog profielen in de DNA-databank zijn opgenomen met deze grondslag. Op basis van de wijze van verwerken, is het niet mogelijk gebleken om te achterhalen of er op basis van art. 37 Sr (oud) profielen zijn verwerkt. Daarom stelt het NFI voor om ter verduidelijking van de wet, naast de reeds voorgestelde

wijziging in art. 1 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden te verduidelijken dat het gaat om ‘art. 37 Sr (oud)’.

Waarschijnlijk ten overvloede wijs het NFI er op dat ook in het artikel over het overgangsrecht (art. 8 van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden) wordt verwezen naar art. 37 Sr.

Artikel 1 onder B

Hoewel de tekst van de wet dit al impliceert, kan een verdachte enkel worden opgehouden voor onderzoek/in verzekering worden gesteld als hij *verdacht wordt van* een misdrijf als omschreven in art. 67 Sv. In lijn met de rest van de wet zou het derhalve zuiverder zijn om in lid 1 ‘verdenking van’ in te voegen tussen ‘die wegens’ en ‘een misdrijf’.

Artikel 1 onder G

Tegen het bevel tot bepalen van het DNA-profiel kan een veroordeelde verzet doen. Wordt het verzet gegrond verklaard, dan beveelt de rechtbank de officier van justitie dat het celmateriaal moet worden vernietigd. Conform de huidige wet dient de officier van justitie er zorg voor te dragen dat dit terstond gebeurt. De voorgestelde wijziging van het zesde lid (nieuw) houdt in dat ‘terstond’ wordt gewijzigd in ‘binnen drie dagen’.

Het NFI gaat er vanuit dat de beslissing om het bezwaar gegrond te verklaren en het bevel aan de officier in de praktijk gelijktijdig zullen worden genomen/gegeven. In lijn met het voornemen dat er een claimadministratie komt en het NFI de beheerorganisatie wordt voor het celmateriaal, zal deze wijziging er in de praktijk op neerkomen dat de beslissing van de rechtbank in de claimadministratie moet worden verwerkt. Nu het ketenontwerp nog niet af is, weet het NFI niet hoe het bevel tot vernietiging zal worden verwerkt; wordt dit door de rechtbank bij het nemen van de beslissing of enige tijd na de uitspraak in de claimadministratie verwerkt, of moet er een bericht naar het OM, waarna het OM de beslissing in de claimadministratie verwerkt (mogelijk na controle of er nog een grondslag is om een nieuwe claim te registreren). Voor beide varianten geldt, dat deze enige tijd zullen kosten. Vervalt door het verwerken van de beslissing de laatste claim op het celmateriaal, dan komt er (volledig geautomatiseerd) bij het NFI een bericht binnen dat het celmateriaal moet worden vernietigd. Het NFI moet er dan feitelijk voor zorgdragen dat het celmateriaal daadwerkelijk wordt vernietigd voor het verstrijken van de termijn van drie dagen.

De wens bestaat, dat deze door het NFI uit te voeren vernietiging een (grotendeels) geautomatiseerd proces betreft. Bij goed functioneren van de processen, zal er tussen het verwerken van de rechterlijke beslissing in de claimadministratie, het versturen van het bericht dat moet worden vernietigd naar het NFI en het proces van vernietiging dus weinig tijd zitten. Enkel bij niet goed functioneren (storing) van de processen kan een termijn van drie dagen tussen het verwerken van de opdracht tot vernietiging en daadwerkelijke vernietiging te kort zijn. Zeker als voor het verhelpen van de storing bijvoorbeeld een monteur van de externe leverancier van de apparatuur moet worden ingeschakeld. Gelet op een mogelijk beperkte personeelsbezetting in vakantieperiodes en het feit dat het om specialistische apparatuur gaat, acht het NFI het wenselijk dat de termijn niet op drie dagen wordt gesteld, maar wordt aangepast naar ‘binnen een redelijke termijn’.

Tot slot moet nog worden opgemerkt dat in de MvT als reden voor de wijziging wordt genoemd dat de term ‘terstond’ te weinig ruimte laat voor de politie en het Openbaar Ministerie om een rond het tijdstip van de beslissing tot vernietiging ontstane nieuwe verdenking te verwerken, terwijl er wel situaties denkbaar zijn waarin deze nieuwe verdenking tot een nieuwe claim op het te vernietigen celmateriaal zou leiden. De drie dagen zouden daarmee enige tijd moeten bieden om de claim te verwerken. Uit voorgaande blijkt dat het voor het NFI het daarbij zeer relevant is dat deze nieuwe claim moet zijn gelegd voordat het bevel van de rechter dat het celmateriaal moet worden vernietigd in de claimadministratie is verwerkt. Door verdergaande automatisering zal er doorgaans namelijk geen/weinig tijd zitten tussen het verwerken van het bevel, het bericht aan het NFI dat moet worden vernietigd en de daadwerkelijke vernietiging. Voorkomen moet dus worden dat er op enig moment geen claim meer op celmateriaal ligt. Dit is echter meer een punt voor het ketenontwerp, dan de MvT.

Artikel II, onder C en onder G

Zoals hiervoor is aangegeven, acht het NFI het van belang dat uit de toelichting duidelijk blijkt dat een tweede afname ook mogelijk moet zijn als in het belang van het onderzoek een ander type celmateriaal moet worden afgenomen.

Suggesties voor het AMvB

Uit de wetgeving en de MvT blijkt dat er in navolging van deze wetswijziging nog wijzigingen volgen ten aanzien van het AMvB (het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken). Voor zover relevant, zijn over deze wijziging al de nodige opmerkingen gemaakt in het hiervoor benoemde.

Het NFI wordt bij dat proces uiteraard ook graag betrokken voor zover die wijzigingen consequenties hebben voor het werk van het NFI. Ter bevordering van het proces wil het NFI hierover, wellicht ten overvloede, nu vast één opmerking plaatsen. Nu deze reactie enkel ziet op het wetsvoorstel, zullen we ons beperken tot deze ene opmerking.

Het celmateriaal van DNA-C kan na een veroordeling of in het belang van het onderzoek al worden gebruikt voor het maken van een DNA-profiel dat kan worden opgenomen in de DNA-databank. Dat wordt in de nieuwe wet mogelijk gemaakt en in de MvT wordt hier een toelichting op gegeven. Vervalt de reden voor verwerking in de DNA-databank, dan bepaalt art. 16, lid 4 van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken dat met het DNA-profiel ook het celmateriaal en alle relevante gegevens moet worden vernietigd. Uit de MvT blijkt echter dat het celmateriaal, in lijn met de strekking van de wet, bewaard moet blijven (MvT, p. 29). Als er een claim ligt, zal het celmateriaal dan weer terug moeten naar de beheerorganisatie. Daar zal bij het wijzigen van de het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken rekening mee moeten worden gehouden.